

خرج که از کیسه ملت بود...!

شاید اگر افطار را از ماه رمضان بگیرند؛ بخش بزرگی از شور و هیجان این ماه از بین برود. افطار هم مثل خیلی از کنش‌های انسانی دیگر با جمع معنا پیدا می‌کند و صد البته که هر چه جمع بیشتر باشد؛ شور و هیجان بیشتر است.

شاید اگر افطار را از ماه رمضان بگیرند؛ بخش بزرگی از شور و هیجان این ماه از بین برود. افطار هم مثل خیلی از کنش‌های انسانی دیگر با جمع معنا پیدا می‌کند و صد البته که هر چه جمع بیشتر باشد؛ شور و هیجان بیشتر است.

از زاویه دیگر اطعام دیگران در ماه رمضان نوعی تعظیم شعائر مذهبی است و توصیه‌هایی که به این عمل شده و نیز ثوابی که برای آن یاد شده بسیاری از افراد را به خرج هزینه، آن هم در این روزهای سخت اقتصادی، وا می‌دارد تا دیگران را شاد و آخرت خود را آباد کنند. اما هستند افطارهایی که مورد انتقاد قرار گرفته‌اند. افطارهای «#تجملاتی» و افطارهای «#دولتی» در سال‌های اخیر در سیل توجه منتقدان، رسانه‌ها و افکار عمومی بودند. ترکیب این دو با هم می‌تواند صدای انتقاد را به فریاد تبدیل کند. اما در افطار دولتی چه می‌گذرد که این‌گونه مورد هجمه قرار گرفته است و دلایل برگزارکنندگان و منتقدان چیست؟

افطارهایی به رنگ میلیون تومان

یک سایت خبری محلی که در حوزه یکی از شهرستان‌های شمال کشور فعالیت می‌کند حدود یک‌سال پیش فاکتور افطار یکی از ادارات این شهرستان را منتشر کرد. این سایت مدعی بود اداره مدنظر برای مراسم افطار خود که مربوط به 3500 نفر بوده؛ حدود 14 میلیون تومان هزینه کرده و چون نتوانسته این پول را پرداخت کند، رقم بدهی‌اش به پیمانکاران تا 20 میلیون تومان هم رسیده است. از طرف دیگر در مشهد از افطاری تجملاتی یک اداره دولتی خبری منتشر شده است. رستوران محل برگزاری این مراسم از هر مهمان عادی 28 هزار تومان ورودی اخذ می‌کند. یک نماینده مجلس هم حدود ده سال پیش از دولت انتقاد کرده بود که چرا افطارهایی برگزار می‌کند که هزینه آن تا 4000 تومان برای هر نفر است. مطمئناً این رقم با توجه به نرخ تورم افزایش یافته، اما از این سخن معلوم است که قصه افطارهای دولتی برای این دولت یا دولت قبل و بعد نیست و ماجرای همگانی است.

واکنش مقامات، از رهبری تا قاضی القضاات

مقامات مسئول در نظام همواره نسبت به این افطاری‌ها واکنش‌های سختی در سخنان خود داشتند. علی زادسر، نماینده پیشین مجلس در نطقی که در مجلس داشت؛ از این گفت که رهبر انقلاب می‌گویند: «#چنین افطارهایی هیچ توجیهی ندارند.» در عین حال رئیس قوه قضاییه که سازمان بازرسی کل کشور، زیر نظر او وظیفه رسیدگی به خرج و برج دستگاه‌های دولتی را به عهده دارد گفته: «#حتی اگر از مال شخصی و حلال‌مان بخواهیم سفره‌های رنگین بیندازیم در حالی که در کنارمان افراد محرومی هستند باز هم این کار چندان اخلاقی، انسانی و عاقلانه نیست و نهادهای سازمان‌هایی که از اموال عمومی استفاده می‌کنند؛ حتی آنهایی که مجوز برای دادن افطار دارند نیز باید به حداقل آن اکتفا کنند و از اموال عمومی طوری اسراف نکنند که چهره مشوشی از نظام عرضه شود.»

افطار دولتی خوب، افطار دولتی بد

افطارهای دولتی معمولاً به دو شکل برگزار می‌شود؛ در حالت اول یک اداره به کارکنان خود افطار می‌دهد که می‌تواند جزو خدمات رفاهی معمول آنان محسوب شود. صد البته که چنین مراسم‌هایی هم اگر با تجمل برگزار شود یا بودجه دولتی را هدر دهد یا بودجه تخصیص یافته برای ردیف دیگری را خرج افطار کند یا مثل آن مورد شهر شمالی، هزینه‌ای به پیمانکاران چنین افطاری وارد کند، مذموم است. اما آن افطاری که بیشتر مورد نقد است؛ افطاری مدیران است. مدیر یک شرکت یا اداره تصمیم می‌گیرد که افطار سطوح بالای شرکت یا اداره خود و دیگر موسسات دولتی و خصوصی مرتبط را دعوت کند. معمولاً انگیزه این مراسم این است که ارتباط میان این اداره و دیگر موسسات مرتبط ارتقا پیدا کند، اما چه باید کرد که هدف مطلوب است و راه نامطلوب؟

انگیزه‌های مثبت، کاری منفی

اما مدیران چه توجیهی برای برگزاری این افطاری‌ها دارند. غیر از دو انگیزه گفته شده یعنی خدمت رسانی به کارکنان یا ارتقای ارتباط

اداره دولتی با موسسات مرتبط، معمولا دو انگیزه به ظاهر مثبت هم از طرف مدیران ذکر می‌شود؛ نخست این‌که افطاری دادن کاری ثواب است و دیگر این‌که تعظیم شعائر مذهبی واجب و نیکوست، اما هر دوی این استدلال‌ها از نگاهی دیگر اشتباه است. گرچه افطاری دادن ثواب است، اما ثواب این کار وقتی است که از بودجه مردمی نباشد و در آن تجمل و اسراف صورت نگیرد و اگرچه تعظیم شعائر مذهبی واجب است، اما حفظ حقوق مردم بخصوص اموال آنان واجب‌تر است که در اسلام مال مومن مساوی خون او توصیف شده است.

قانونی برای برخورد وجود ندارد

با این وصف، آیا برگزاری افطار دولتی مجاز است و اگر این‌گونه نیست چرا برخوردی با اداره‌ها و مدیران برگزارکننده این مراسم‌ها صورت نمی‌گیرد؟ قانون خاصی برای ممانعت از افطارهای دولتی وجود ندارد مگر همان قاعده کلی که حیف و میل اموال دولتی ممنوع است، اما ماجرای افطارها این‌گونه پیش می‌رود که در حسابرسی پایان سال هر اداره معمولا این هزینه‌ها تحت‌عنوان هزینه فرهنگی یا خدمات به کارکنان محاسبه می‌شود یا بعضا از محل تنخواه مدیران هزینه می‌شود. به این ترتیب عملا امکان بازرسی از جزئیات خرج این ردیف‌های بودجه‌ای وجود ندارد. فربهی و گستردگی دولت هم یکی دیگر از عوامل برخورد نکردن با این ماجرا است و در عین حال نقش رسانه‌ها بخصوص رسانه‌های محلی در پیگیری این ماجرا کمرنگ است هر چند که اخیرا رسانه‌ها سعی کردند با نوعی رسانه‌نگاری تحقیقی به این ماجراها هم بپردازند. به این ترتیب مدیران معمولا برای این‌گونه کنش‌ها بازخواست نمی‌شوند و حتی شاید برای انجام کاری فرهنگی تشویقی هم بگیرند!

پول دولت برای مردم است

اما غیر از برخورد قانونی، به نظر می‌رسد یک نظرگاه فرهنگی هم می‌تواند به چنین افطارهای پر تجملی پایان دهد. ناگفته پیداست که حجم بالایی از درآمد و بودجه دولتی در ایران از منابع معدنی چون نفت به دست می‌آید و در مقابل سهم کمی از دخل و خرج دولت از مالیات است. با در نظر داشتن این واقعیت، وجود این ذهنیت در مدیران دولتی ایران بعید نیست که «؛پول دولت از آن مردم نیست بلکه از آن دولت است»، اما در حقیقت هر پولی که دولت دارد اعم از منابع طبیعی چون نفت و مالیات از آن مردم است و خرج کردن آن بدون در نظر داشتن «؛نفع عمومی» یا آنچه در ادبیات دینی تحت عنوان مراقبت از «؛بیت‌المال مسلمین» وجود دارد خروج از حیطه انجام دقیق و درست وظایف اداری و دولتی است.

به این ترتیب، ذهنیت غلط دینی این‌که تعظیم شعائر اسلامی و عمل مستحب افطاری دادن از رعایت واجبی چون حقوق مردم مهم‌تر است در کنار این ذهنیت غلط اقتصادی که پول دولت و نه پول مردم در حال خرج شدن برای این مراسم است؛ نتیجه خود را در افطارهای دولتی نشان می‌دهد. حالا اگر ذهنیت استفاده یا سوءاستفاده از این افطارها در پیشبرد امور شخصی برخی مدیران را هم به این ذهنیت‌ها اضافه کنیم؛ نتیجه فاصله‌ای تا فاجعه ندارد. البته و صد البته که کسی با افطار ساده‌ای که با پاسداشت حقوق بیت‌المال باشد، مخالف نیست؛ افطاری که باعث نشود «؛چهره مشوشی از نظام و البته اسلام عرضه شود.»

مصطفی مسجدی‌آرانی / جام‌جم